

Inntektstap ved langtidsledighet:

Ektefellen en ressurs - også for menn

Det er særlig menn som rammes av arbeidsledighet, men når kvinner først er blitt ledige, har de like høy risiko som menn for å fortsette å være uten arbeid. Vi spør her om kvinner bærer de samme økonomiske byrdene ved arbeidsledighet som menn tradisjonelt har gjort, og finner blant annet at kvinners inntektstap ved langtidsledighet er mindre enn menns. Videre betyr offentlige overføringer mer for arbeidsledige kvinners økonomi enn for menn i samme situasjon. Ikke bare langtidsledige kvinner, men også langtidsledige menn har stor nytte av partnerens inntekt.

Arbeidsledigheten økte sterkt mot slutten av 1980-tallet og inn på 1990-tallet, men den ser nå ut til å ha stabilisert seg (Statistisk sentralbyrå 1994). Det er først og fremst menn som rammes, men når kvinner først er blitt arbeidsledige, har de like høy risiko som menn for å fortsette å være uten arbeid.¹

Kvinnens betydning som forsørger har økt (Lyngstad og Strand 1992, Skrede 1989). Dette har skjedd blant annet ved økende yrkesdeltakelse gjennom hele 1980-tallet, og ved økende arbeidstid på 1990-tallet (Barstad 1992, Kjeldstad 1993). Ikke bare deltakelse i lønnsarbeid, men også endringer i familiemønsteret har bidratt til å styrke kvinners betydning som forsørger. Flere og flere kvinner har eneansvaret for barn (Dahl 1993). Samtidig har antallet kvinner og menn som lever alene, økt (Noack og Keilman 1993).

I og med at kvinnes rolle som forsørger er blitt viktigere, har også arbeidsløsheten fått større direkte betydning for deres økonomiske situasjon. Mens de tidligere først og fremst fikk oppleve de økonomiske konsekvensene av arbeidsledigheten når den mannlige forsørgeren mistet arbeidet, rammes de nå i stadig større grad gjennom tapet av egen arbeidsinntekt. I denne artikkelen skal vi se hva arbeidsledighet betyr for kvinners og menns personlige inntektsnivå og for husholdningens samlede inntekt. Hvilket inntektsnivå har langtidsledige kvinner og menn sammenlignet med sysselsatte kvin-

ner og menn? Hvor mye betyr arbeidsledighetstrygd for langtidsledige kvinner og menn, og hvor mye betyr andre inntekter? Og er det virkelig slik at det bare er kvinner som finner økonomisk beskyttelse i ekteskapet/samboerskapet ved langvarig arbeidsløshet?

Inntektsforskjellen mellom ledige og sysselsatte er mindre blant kvinner

I 1990 var inntekt etter skatt for langtidsledige menn halvparten av sysselsatte menns inntekt. For langtidsledige kvinner var gjennomsnittlig inntekt etter skatt nærmere to tredeler av gjennomsnittsinntekten for sysselsatte kvinner. Inntektsforskjellen mellom sysselsatte og langtidsledige menn var nesten 90 000 kroner, hvor sysselsatte menns gjennomsnittlige inntekt var 175 600 kroner. Langtidsledige kvinner hadde nærmere 40 000 kroner lavere inntekt enn sysselsatte kvinner, som hadde en gjennomsnittlig inntekt på 87 200 kroner (se figur 1).

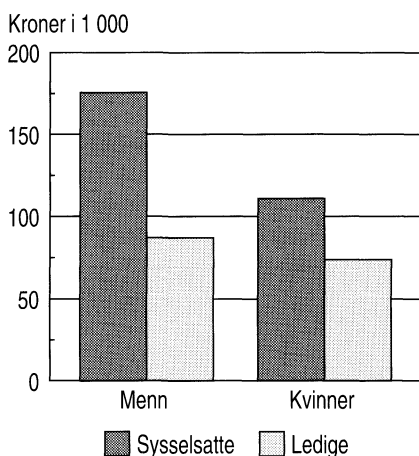
Hva er grunnen til at inntektsforskjellen mellom langtidsledige og sysselsatte er så mye større blant menn enn blant kvinner? En del av inntektsforskjellen skyldes at de langtidsledige er rekruttert fra grupper som allerede før arbeidsledigheten startet, hadde lave inntekter. Langtidsledige har lavere utdanning enn de som er i arbeid: Knappt hver tiende hadde i 1991 utdanning på universitets- eller høyskolenivå (9 prosent). Blant sysselsatte hadde hver fjerde (24 prosent) utdanning på dette nivået. Videre er

Datagrunnlaget

Dataene er hentet fra Levekårsundersøkelsen 1991 og et tilleggsutvalg på 1 000 (netto 707) langtidsledige tilkoblet inntektsopplysninger fra Inntekts- og formuesundersøkelsen. Utvalget av langtidsledige består av personer mellom 20 og 59 år som ifølge Arbeidsdirektoratets register hadde vært ledige i minst seks måneder da registeret ble trukket. Sysselsatte er personer som vanligvis utfører inntektsgivende arbeid av minst én times varighet pr. uke.

Kari-Mette Roalsø

Figur 1: Gjennomsnittlig inntekt etter skatt for langtidsledige og sysselsatte kvinner og menn,¹ 20-59 år, 1990

¹ Inklusive enslige forsørgere og personer som bor sammen med foreldre

Kilder: Inntekts- og formuesundersøkelsen og levekårsundersøkelsen

langtidsledige ofte unge. Nærmere halvparten var under 30 år (48 prosent), mot bare én av fire sysselsatte (25 prosent). Personer med lav utdanning har i gjennomsnitt lavere inntekt enn de med høyere utdanning, og personer under 30 år har i

Tabell 1: Langtidslediges inntekt etter skatt i prosent av sysselsattes inntekt. Kvinner og menn fordelt på alder og utdanning. 1990

	Kvinner	Menn
Alle	66	50
Alder		
20-24	78	62
25-29	65	58
30-44	69	54
45-59	66	60
Utdanning		
Ungdomsskole	78	47
Videregående nivå I	73	56
Videregående nivå II	65	52
Høgskole/universitet	54	52

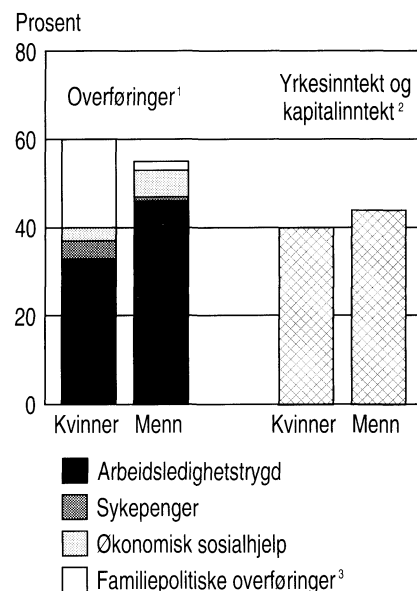
gjennomsnitt lavere inntekt enn de i alderen 30 til 59 år. Men er det grunn til å tro at dette skulle slå sterkere ut for menn enn for kvinner? Uansett alder og utdanning, er inntektsforskjellen mellom sysselsatte og langtidsledige menn fremdeles større enn inntektsforskjellen mellom sysselsatte og langtidsledige kvinner. Det betyr at antakelsen om seleksjon til ledighet ikke forklarer kjønnsforskjellene i inntektsstap blant langtidsledige.

Kvinner og menns inntektsgrunnlag forskjellig

En annen forklaring på hvorfor langtidsledige kvinners inntektsstap er mindre enn ledige menns, kan være at kvinners og menns inntektsgrunnlag er forskjellig sammensatt. Fordi yrkesinntekt vanligvis er langt viktigere for menns samlede inntekt enn for kvinner, kan de også ha mer å tape ved arbeidsledighet. Dette til tross for at menn vanligvis har høyere inntektsgrunnlag for beregning av arbeidsledighetstrygd. Vi skal se nærmere på hvor mye arbeidsledighetstrygden betyr for langtidsledige kvinner og menn, og hvor mye andre inntekter betyr.

Ser vi alle overføringer under ett, betyr denne inntekstypen omtrent like mye for langtidsledige kvinner og menn, henholdsvis 60 og 56 prosent av samlet inntekt. Men blant mennene utgjør dagpengene (over 50 000 kroner) mesteparten av overføringene, og nesten halvparten av samlet inntekt, mens andre overføringer samlet bare utgjør 10 000 kroner. Blant kvinnene er derimot andre overføringer, først og fremst barnetrygd, nesten like viktig som dagpengene. I gjennomsnitt mottar langtidsledige kvinner 30 000 kroner i dagpenger og 25 000 kroner i andre overføringer. For de langtidsledige kvinnene vil overføringer utenom arbeidsledighetstrygd, og særlig barnetrygden, sannsynligvis bidra til at inntektsstapet ved arbeidsledighet er mindre for kvinner enn for menn.

Figur 2: Inntektsregnskap for langtidsledige kvinner og menn, andel av bruttoinntekt. 1990

¹ Inklusive arbeidsledighetstrygd og sykepenger

² Eksklusive arbeidsledighetstrygd og sykepenger

³ Her inngår barnetrygd, barnebidrag, forsørgerfradrag og skattepliktige ytelser fra folkestrygden

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen

trygden, sannsynligvis bidra til at inntektsstapet ved arbeidsledighet er mindre for kvinner enn for menn. Familiepolitiske overføringer har større betydning for kvinners inntektsgrunnlag først og fremst fordi barnetrygden utbetales direkte til mødre. Disse overføringene påvirkes ikke av hvilken tilknytning man har til arbeidsmarkedet, men er avhengig av om man har omsorg for barn eller ikke. Derfor vil kvinner med barn ha en form for inntektssikring som menn ikke har.

Også langtidsledige menn nyter godt av partnerens inntekt

Innledningsvis ble det stilt spørsmål om det å være gift eller samboende har større betydning for kvinners økonomiske velferd ved langtidsle-

Individinntekt og husholdningsinntekt

Begrepet inntekt omfatter flere ulike inntektskilder, hvor de viktigste er yrkesinntekt, kapitalinntekt, familiepolitiske overføringer (barnetrygd, overgangsstønad, barnebidrag) og overføringer ellers (dagpenger ved arbeidsledighet, økonomisk sosialhjelp, skattepliktige ytelser fra folketrygden o.l.). Her ser vi på *inntekt etter skatt*, det vil si den inntekten en sitter igjen med etter at skatten er trukket fra, men før gjeldsrentene er betalt.

Inntekt på individnivå viser den enkeltes inntekt uavhengig av om det er andre medlemmer i husholdet han eller hun lever i, og uansett om andre husholdsmedlemmer har inntekt eller ikke. *Husholdsinntekt* er den samlede inntekt for alle husholdsmedlemmene.

dighet enn det har for menn. Det viser seg at å leve sammen med en partner har betydning for både kvinners og menns økonomiske velferd. Det kan være problematisk å forutsette at alle medlemmene i et hushold deler likt og har samme økonomiske velferd. Imidlertid er den motsatte antakelsen, at alle til enhver tid fritt kan disponere sin inntekt uavhengig av andre husholdsmedlemmers behov, lite troverdig. I det følgende forutsetter vi at de som lever i hushold sammen med andre "deler likt".

I hushold hvor det bor mer enn én person, regner vi med at det foregår en viss omfordeling mellom disse personene. Hvis en av personene blir arbeidsledig, kan øvrige husholdsmedlemmer kompensere for dette ved å øke sin arbeidstid, eller ved å gå ut i arbeid hvis vedkommende var yrkespassiv tidligere. Langt flere kvinner enn menn arbeider deltid, eller er yrkespassive. Partneren til langtidsledige menn kan derfor i større grad enn ektefellen/samboeren til langtidsledige kvinner øke sin arbeidsinnsats under partnerens arbeidsledighet. Blant par er det flere langtidsledige menn enn kvinner som oppgir at partneren hadde startet i arbeid etter at han/hun hadde blitt ledig (21 mot 15 prosent) og flere langtidsledige menn enn kvinner svarer at den andre hadde økt arbeidstiden (28 mot 17 pro-

sent). Det er hovedsakelig i barnefamiliene at innsatsen i lønnet arbeid øker. Flere fedre enn mødre oppgir at deres partner gikk ut i arbeid eller økte arbeidstiden, da perioden med arbeidsledighet startet.

Når vi ser på inntektsforskjeller i forbindelse med arbeidsledighet, er det begrenset hvilke slutninger vi kan trekke på grunnlag av vårt datamateriale. Aller helst ville vi hatt opplysninger som viste utviklingen over tid, slik at vi kjente til inntektsnivået før ledighetsperioden startet, og til inntektsutviklingen blant de sysselsatte. Vi kan imidlertid bare si noe om forskjeller i økonomisk velferd mellom de som var langtidsledige i 1990 og de som var i arbeid.

Inntektsforskjellen mellom sysselsatte og langtidsledige blir redusert både for kvinner og menn når det er husholdninger vi tar utgangspunkt i, og ikke enkeltpersoner. Dette gjelder spesielt for menn. For alle langtidsledige menn er husholdets gjennomsnittlige inntekt 65 prosent av inntekten til sysselsatte menns hushold. For alle langtidsledige kvinner er husholdets gjennomsnittlige inntekt nærmere 74 prosent av inntekten til sysselsatte kvinners hushold. Sett på bakgrunn av sysselsattes inntekt, øker det økonomiske velferdsnivået mer for langtidsledige menn enn for langtidsledige kvinner. Det vil si at langtidsledige menns hushold har en gjennomsnittlig inntekt etter skatt som tilsvarer større andeler av inntekten til sysselsatte menns hushold. Denne tendensen finner vi også blant langtidsledige kvinner, men ikke i tilsvarende grad.

De økonomiske konsekvensene av langtidsledighet er imidlertid forskjellig for kvinner og menn avhengig av husholdstypen de lever i. Blant kvinner og menn som lever alene finner vi de minste inntektsforskjellene. Langtidsledige kvinner i denne kategorien har en inntekt tilsvarende 65 prosent av enslige sysselsattes inntekt, mens tilsvarende tall for menn

Tabell 2: Gjennomsnittlig husholdsinntekt etter skatt for langtidsledige og sysselssatte kvinner og menn fordelt på husholdstype. 1990. Kroner

Husholdstype	Langtidsledige	Inntekt i prosent av tilsvarende gruppe sysselsatte	Sysselsatte
Kvinner:			
Alle	186 000	74	250 700
Bor alene	74 100	65	113 500
Bor med ektefelle/samboer uten barn	194 600	78	249 700
Bor med ektefell/samboer med barn	242 200	75	324 000
Menn:			
Alle	163 500	65	250 600
Bor alene	92 600	61	152 400
Bor med ektefelle/samboer uten barn	165 000	63	262 000
Bor med ektefelle/samboer med barn	205 200	69	298 100

er 61 prosent. Det har liten betydning om vi ser på individinntekt eller husholdets inntekt for de som bor alene. I disse husholdene er det ingen andre personer som bidrar økonomisk, derfor er individinntekt og husholdsinntekt for enslige personer identisk.

Inntektsforskjellen kommer tydeligst fram blant gifte/samboende kvinner og menn uten barn. Her har de langtidsledige kvinnes hushold en inntekt som utgjør nærmere 80 prosent av sysselsatte kvinners hushold. For langtidsledige menns hushold utgjør inntekten noe over 60 prosent av inntekten til sysselsatte menns hushold. Denne kjønnsforskjellen reduseres blant gifte og samboende med barn. Her tilsvarer inntekten til langtidsledige kvinners hushold 75 prosent av de sysselsatte kvinnes hushold, mot nær 70 prosent blant langtidsledige menns hushold.

Fordi kvinner gjennomsnittlig har lavere inntekt enn menn, vil det som oftest være menns inntekt som bidrar til å heve husholdets sammenlagte inntekt. Likevel er det viktige mekanismer innenfor husholdet som også kommer menn til gode ved langvarig arbeidsledighet. Dette kommer særlig godt fram i hushold til gifte/samboende menn med barn, noe som blant mange andre årsaker skyldes at i disse husholdene har kvinner det største "ubrukte" potensialet for økt yrkesdeltaking. Som vi har sett representerer familiepolitiske overføringer som hovedsakelig kvinner med barn mottar, en økonomisk sikkerhet som kommer hele husholdet til gode. Et tilsvarende økonomisk sikkerhetsnett er ikke i samme grad til stede for gifte eller samboende kvinner. For deres partnere er muligheten for å kunne øke tiden i yrkesarbeid langt mindre, fordi de aller fleste menn, uansett husholdstilknytning, vanligvis er yrkesaktive på heltid.

I denne artikkelen har oppmerksomheten hovedsakelig vært rettet mot kvinner og menn som lever i parforhold. Imidlertid er det viktig å peke på at enslige kvinner og menn uten arbeid har det laveste økonomiske velferdsnivået sett i forhold til inntektsnivået til enslige kvinner og menn som er i arbeid. Selv om kvin-

ners økonomiske tap ved ledighet også i denne kategorien er mindre enn blant menn i samme situasjon, er det de enslige kvinnene uten arbeid som har den laveste gjennomsnittlige inntekten av alle.

1. Tall for 1995 viser en reduksjon i arbeidsledigheten blant menn. Fra 2. kvartal 1994 til 2. kvartal 1995 falt ledigheten blant menn fra 6,5 prosent til 5,4 prosent. For kvinner har ledigheten holdt seg stabil på 5 prosent (Ukens statistikk 28/29 1995).

Litteratur

Barstad, Anders (1992): Arbeidsmarkedet på 1980-tallet: Utjevning mellom kjønnene, økende ulikhet mellom generasjonene. *Samfunnsspeilet* nr.1.

Dahl, Grete (1993): *Enslige forsørgere* i Sosialt utsyn. Statistisk sentralbyrå.

Kjeldstad, Randi (1993): Kvinner og menn på arbeidsmarkedet i Kjeldstad, Randi og Jan

Lyngstad: *Arbeid, lønn og likestilling*, Universitetsforlaget.

Lyngstad, Jan og Børge Strand (1992): *Gifte kvinner: Fra forsørgert til forsørger?* *Samfunnsspeilet* nr.1.

Noack, Turid og Nico Keilman (1993): *Familie og husholdning i Sosialt utsyn*. Statistisk sentralbyrå.

Skrede, Kari (1989): *Work, Family and Life-cycle Squeezes*. *Inas-notat* nr.12.

Statistisk sentralbyrå (1994): *Statistisk årbok*. Norges offisielle statistikk.

Statistisk sentralbyrå (1995): *Ukens statistikk* nr. 28/29, 1995.

Kari-Mette Roalsø er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning.